

Maatschappij tot Nut van 't Algemeen

Departement - het Bildt

Maatschappij tot Nut van 't Algemeen

departement - het Bildt

*“De verbetering van het schoolwezen en de opvoeding der jeugd
als de voornaamste grondslag ter vorming, verbetering en
beschaving van den burger”*

Vergadering van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, gehouden in de Luthersche Oude Kerk Amsterdam, 10 augustus 1790.

Jan Nieuwenhuyzen, doopsgezind predikant te Monnickendam en oprichter van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

Martinus Nieuwenhuyzen, zoon van Jan Nieuwenhuyzen. arts te Edam. Hij werkte de plannen uit van zijn vader.

Martinus Nieuwenhuyzen (1759-1793)

INHOUD

Voorwoord	5
Inleiding	6
Oprichting van het landelijke Nut	9
Geschiedenis van 't Nut op het Bildt	12
Bewaarschool	23
Bibliotheek	47
Schoolspaarbank	53
Dit is het einde	59
Bronnen/colofon	62

NOODIGE ERINNERING.

1.

De letters van 't A B zijn 24 in getal.

2.

Dezen worden verdeeld in *Klinkers* en *Medeklinkers*.

3.

De Klinkers zijn: a, e, i, o, u.

4.

Zonder dezelve kan 'er geen woord uitgesproken worden.

5.

De medeklinkers zijn alle de overige letters, als: b. c. d. f. g. h. k. l. m. n. p. q. r. s. t. v. w. x. z.

6.

Men voegt echter voor of agter eene Sylabe wel eens twee dezer medeklinkers bij één, zonder een klinker tuschen beide, wanneer het saamgestelde medeklinkers genaamd wordt, als pl. bl.: — ook wel drie, wanneer het een drieklinker is, als ftr. spl.; ook wel vier of vijf, gelijk gij in dit boekje

A 3

NOODIGE ERINNERING.

1.

De letters van 't A B zijn 24 in getal.

2.

Dezen worden verdeeld in *Klinkers* en *Medeklinkers*.

3.

De Klinkers zijn: a, e, i, o, u.

4.

Zonder dezelve kan 'er geen woord uitgesproken worden.

5.

De medeklinkers zijn alle de overige letters, als: b. c. d. f. g. h. k. l. m. n. p. q. r. s. t. v. w. x. z.

6.

Men voegt echter voor of agter eene Sylabe wel eens twee dezer medeklinkers bij één, zonder een klinker tuschen beide, wanneer het saamgestelde medeklinkers genaamd wordt, als pl. bl.: — ook wel drie, wanneer het een drieklinker is, als ftr. spl.; ook wel vier of vijf, gelijk gij in dit boekje

A 3

VOORWOORD

Halverwege de jaren zeventig van de vorige eeuw kreeg ik voor het eerst te maken met de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen.

Onze kinderen gingen naar de kleuterschool van 't Nut. Toen ik daarvan een aantal jaren als voorzitter van de oudercommissie fungeerde, besloot ik om mij meer te gaan verdiepen in de achtergronden van 't Nut.

't Nut wilde het onderwijs onttrekken aan de invloed van de heersende kerk en de grietenij, want zij maakten de dienst uit. Daarom wilde 't Nut de volksbeschaving en de zedelijkheid verhogen door het bijbrengen van meer kennis en ontwikkeling. Door het uitgeven van betere schoolboekjes en voorlichtende geschriften zorgde 't Nut voor een verbetering van het onderwijs.

Een aantal jaren geleden kwam het archief ter beschikking van Bildts Aigene. De overbodige documenten werden aan de kant gelegd en vervolgens kon ik beginnen aan een speurtocht door ruim 200 jaar geschiedenis. Na veel spitwerk in het archief kwam ik tot de slotsom dat 't Nut voor het Bildt en vooral voor St.-Anna van grote betekenis is geweest. Een betekenis die het de moeite waard maakte om beschreven te worden. In dit boekwerk wordt ingegaan op alle activiteiten waarbij 't Nut betrokken was.

Jelle Posthumus

Afbeelding hiernaast: trap der jeugd; uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen. Uitgever: D. du Mortier en zoon, Leiden;
Jan Hendrik de Lange, Deventer. Jaar 1801. Nationaal Onderwijsmuseum.

INLEIDING

Als je de geschiedenis van 210 jaar van 't Nut uitvoerig wilt beschrijven, dan zou er een boek komen van honderden pagina's of misschien zelfs wel een serie boeken.

In die ruim twee eeuwen gebeurde er namelijk van alles. Maar ten eerste zijn de geldmiddelen natuurlijk niet onbeperkt en ten tweede is het wellicht leuker om juist uit alle hoogtepunten dé hoogtepunten te selecteren waardoor het geheel nog interessanter en dus lezenswaardiger wordt. Daarom hebben jullie nu weliswaar een minder dik boek in handen, maar de inhoud is allesbehalve een korte samenvatting.

Getracht is in ieder geval om zo duidelijk en waarheidsgetrouw mogelijk te zijn, maar omdat vanaf de oprichting niet alles bewaard bleef, was helaas niet alles traceerbaar en ontbreken er enkele belangrijke feiten. Gelukkig was het meeste wel te vinden, zodat de geschiedenis van 't Nut middels dit boek goed weergegeven wordt.

Jelle Posthumus en Douwe Zwart doken het archief in en namen de vele stukken van en over 't Nut door. Zij kregen de meest belangrijke feiten boven water en zetten opvallende gebeurtenissen in kaart. Met name Jelle besteedde hieraan ontzettend veel tijd. Na intensief onderzoek zette hij alle feiten chronologisch onder elkaar en dit overzicht vormde de basis van dit boek. Dit overzicht is inmiddels ondergebracht op de website van Bildts Aigene.

De net genoemde Douwe begon aanvankelijk als schrijver van dit boek, maar door omstandigheden gaf hij deze opdracht terug waarna ondergetekende het overnam.

Het boek kent een aantal hoofdstukken. Eerst behandelen we uiteraard de oprichting van het landelijke Maatschappij tot Nut

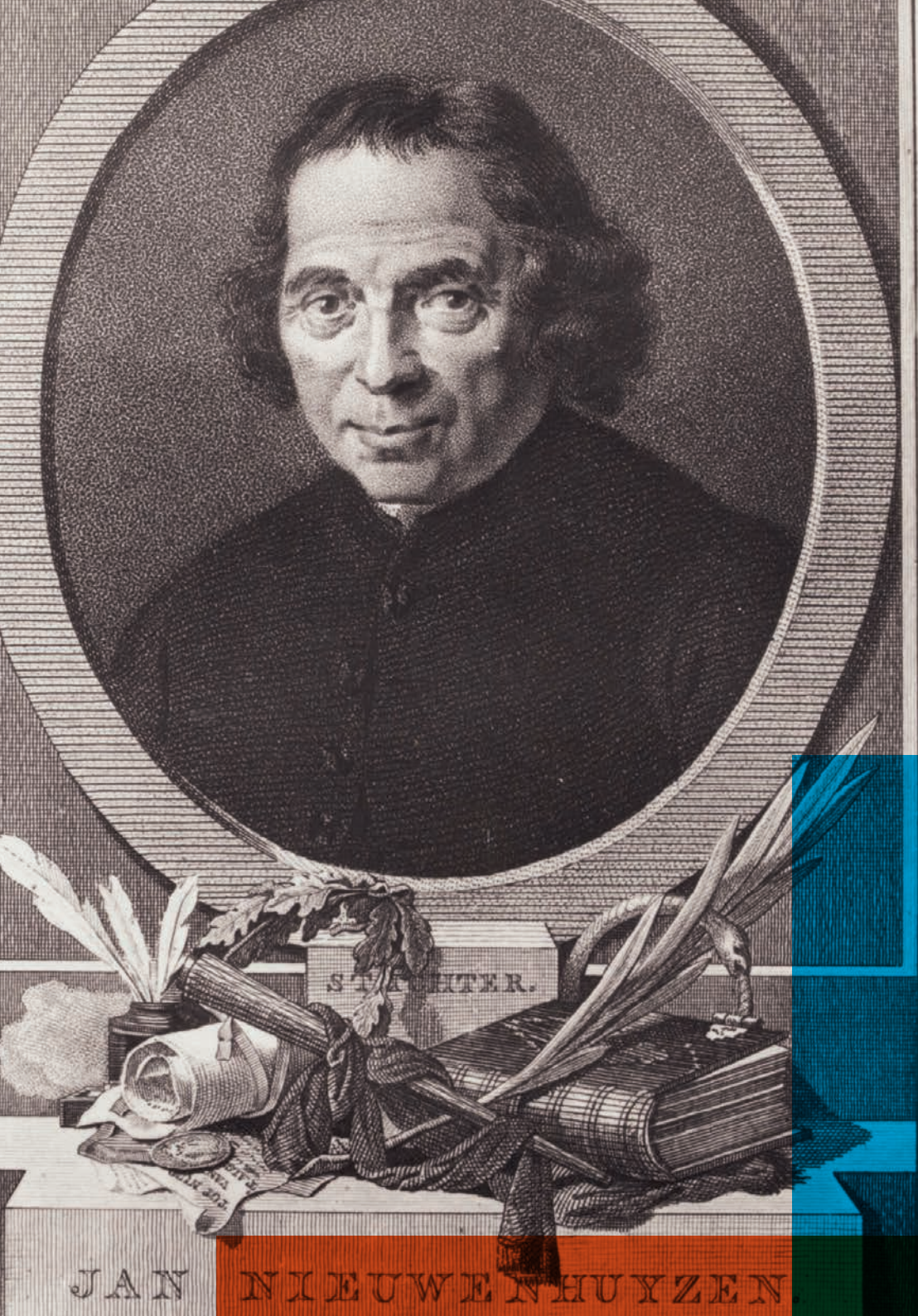
van 't Algemeen waarna de oprichting en de geschiedenis van het departement op het Bildt aan bod komt. Drie onderwerpen komen daarin niet voor, want die krijgen een eigen ruimte, omdat dit zonder meer de drie grote pijlers van 't Nut waren: de be-

waarschool, de bibliotheek en de schoolspaarbank. Dit alles vormt één geheel en laat de geschiedenis zien van 1807 – 2017. Het enige historische verhaal van 't Nut op het Bildt.

Jan de Groot

Op deze foto de kleuters uit 1972 in St.-Anna. Helemaal vooraan (op de knieën met lichtblauw shirtje aan) de schrijver van dit boek.

OPRICHTING VAN HET LANDELIJKE NUT

Aan het einde van de achttiende eeuw werd Nederland gekenmerkt door zijn lokale en regionale vrijheid en onafhankelijkheid, gehandhaafd door handel en intellectuele vooruitstrevendheid.

In die periode was het niet vanzelfsprekend dat de regering er voor het volk was. In tegendeel: de regering was niet bepaald dienstbaar aan het algemene welzijn van de bevolking waardoor die laatste groep zich niet kon ontwikkelen.

Waren er dan geen mensen die opstonden en opkwamen voor het gewone volk met als doel deze mensen wél te laten ontwikkelen? Gelukkig wel. Tijdens een vergadering met leden uit Monnickendam en Edam opperde Jan Nieuwenhuysen, de doopsgezinde predikant te Monnickendam, namelijk het plan om een genootschap voor volksontwikkeling op te richten. Het doel hiervan was om mensen, die daartoe zelf niet de mogelijkheid hadden, te helpen om kennis te verwerven door hen te voorzien

van (school)boeken die in eenvoudige taal geschreven waren.

Nieuwenhuysen c.s. waren van mening dat iedereen door betere educatie kon bijdragen in de vooruitgang van de wereld. Met andere woorden: dat hierdoor voor de arme(re) mensen een betere toekomst zou kunnen komen met welvaart en welzijn voor iedereen. Men omschreef dit zelf als volgt: *“De verbetering van het schoolwezen en de opvoeding der jeugd als de voornaamste grondslag ter vorming, verbetering en beschaving van den burger.”* Met andere woorden: de leefomstandigheden van de werkende bevolking verbeteren.

Martinus, de zoon van Nieuwenhuysen, maakte een plan voordat het genootschap daadwerkelijk kon worden opgericht.

Op 16 november 1784 was het uiteindelijk zover en werd in de doopsgezinde pastorie te Edam het genootschap opgericht met als naam "Maatschappij tot Nut van 't Algemeen." In dit boek verder afgekort als 't Nut.

De doelstelling van 't Nut is tegenwoordig in grote lijnen nog steeds hetzelfde als bij de oprichting: het bevorderen van het welzijn van individu en gemeenschap. 't Nut streeft naar individuele en maatschappelijke ontplooiing met veel cultuur. Denk hierbij aan onderwijs door middel van bijvoorbeeld het stichten van kleuterscholen, lagere scholen en de uitgave van schoolboeken. Ook was er in het verleden aandacht voor de volksontwikkeling van ongeschoolde burgers door het geven van cursussen op allerlei terreinen. Verder stichtte

men bibliotheken, spaarbanken, werden er verzekeringen opgezet en kwamen er initiatieven op het terrein van de maatschappelijke zorg.

Na de oprichting van het landelijke Nut ontstonden er in Noord-Holland, Friesland en Groningen gaandeweg plaatselijke departementen. Deze afdelingen ontplooiën tegenwoordig nog steeds educatieve activiteiten in de vorm van lezingen, cursussen, educatieve excursies en culturele activiteiten. Ook zijn er nog steeds Nutsscholen actief. 't Nut telt op dit moment zeventig plaatselijke departementen met in totaal ongeveer 7000 individueel aangesloten leden. Daar hoort sinds een aantal jaren het Bildt niet meer bij, want in 2017 stopte deze afdeling na 210 jaar.

210 jaar
210 jaar
210 jaar

GESCHIEDENIS VAN 'T NUT OP HET BILDT

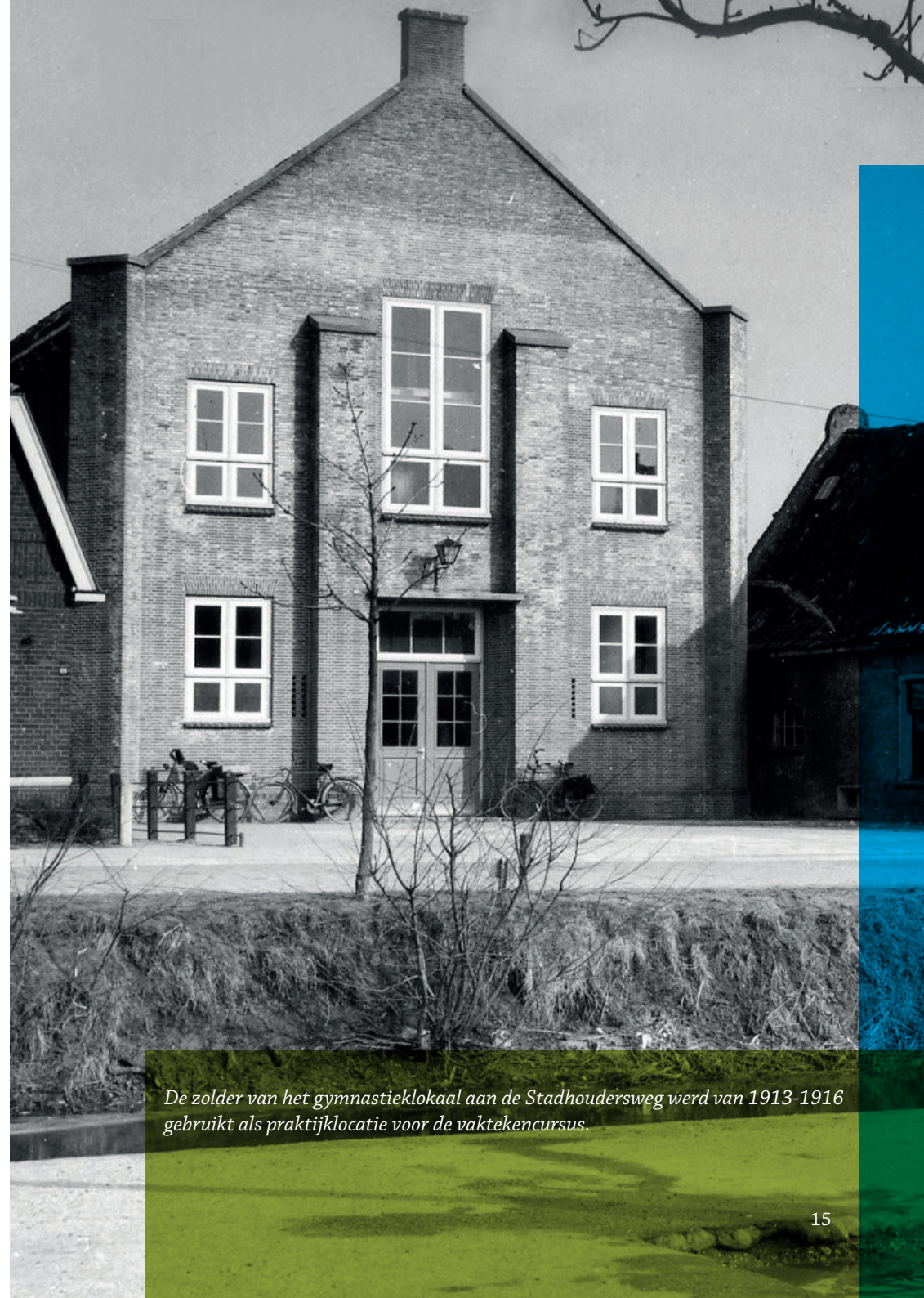
Met uiteraard dezelfde doelstellingen als het landelijk orgaan werd op 15 juni 1807 het Nuts Departement Het Bildt opgericht. Hiervan maakten de dorpen St.-Anna, St.-Jacob en Vrouwenparochie deel uit.

Veertien jaar bleven de drie dorpen bij elkaar, maar in 1821 besloot St.-Jacob zich af te splitsen. De reden: de leden van dat dorp vonden de reizen naar bijeenkomsten en vergaderingen in St.-Anna te bezwaarlijk. Er was nauwelijks vervoer waardoor men vooral aangewezen was op de eigen benenwagen. En dat na een lange werkdag... Hierna ging het departement verder als St.-Anna-Vrouwenparochie.

Met of zonder St.-Jacob, het bestuur bleef voornamelijk stilstaan bij het bestrijden van armoede. Zo kwam men in de herfst bijeen om hierover te praten en... Wacht, het is veel leuker om het uit te drukken in de taal van destijds: *"Teneinde zodanige middelen te beramen welke zouden kunnen strekken om enigszins*

in het lot der behoeftigen te voorzien." Met andere woorden: het organiseren van activiteiten om op die manier arme mensen te helpen. Helaas valt niet volledig terug te vinden wat die exacte activiteiten waren. Wel blijkt dat het bestuur in 1823 opperde om bepaalde jongeren een beroep te laten leren op kosten van 't Nut. Hiervoor benoemde men een commissie om de haalbaarheid van dit plan te onderzoeken. Maar of dit ooit het levenslicht zag... Hierover bleef namelijk niets bewaard.

Negentig jaar later was er in ieder geval wel een opleiding voor de *minder bedeelden*, want op de vergadering van 8 april 1913 sprak het bestuur over het oprichten van een vaktekencursus. Op deze cursus leerden onder

De zolder van het gymnastieklokaal aan de Stadhoudersweg werd van 1913-1916 gebruikt als praktijklocatie voor de vaktekencursus.

Vaktekencursus te St. Annaparochie.
 Punt 67. Het departement St. Annapar. der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen besloot dit jaar te St. Annaparochie een vaktekencursus voor ambachtslieden op te richten en vraagt aan Provinciale Staten een jaarlijksche bijdrage van f 120. Blijkens de begroting wordt van het rijk een subsidie van f 380 en van de gemeente het Bijdt een van f 200 verwacht. Het gemeentelijk subsidie werd reeds toegestaan.
 Ged. Staten stellen voor, het gevraagde subsidie te verleenen.

Leeuwarder Courant 19-06-1913

andere timmermannen en schilders hoe zij eerst een tekening maakten om daarna het getekende om te zetten naar de praktijk. Wat er getimmerd diende te worden, gebeurde dus aan de hand van een tekening. Burgemeester Hesselink en architect Oosterbaan brachten argumenten naar voren en hiermee overtuigden zij de bestuursleden. Een gemotiveerd schrijven van 8 april 1913 ging naar het ministerie, de Provinciale Staten en de gemeenteraad voor de aanvraag van subsidie.

De burgemeester werd tijdens de vergadering op 29 september 1913 bij café Van der Zee tot voorzitter benoemd van het bestuur van de vaktekencursus. Voor de allereerste tekencursus meldden zich twintig personen aan: vijftien timmerlieden, vier

schilders en een smid. De lessen zouden worden gegeven voor de duur van zo'n twee en een halve maand. Als locatie voor het praktijkonderwijs ging men uit van de zolder van het gymnastieklokaal en voor de theorie naar een lokaal van de openbare school.

Nadat de autoriteiten op 8 mei 1913 toestemming gaven en er leraren waren aangesteld, kon men van start. Jaarlijks stelde 't Nut een verslag op met vermelding van de bevindingen en een overzicht van de in- en uitgaven. De subsidieverstrekkers werden keurig geïnformeerd.

In 1915 besloot het bestuur om de cursus voor een tijdvak van drie jaar vast te stellen. Begroting en lesplan werden hierop aangepast. In 1916 ging men zelfs over naar een vijfjarige cursus. Dus wederom een aanpassing van begroting en lesplan.

Van de gemeente ontving het bestuur in 1916 bericht dat er een werkplaats en erf aan de Reed te St.-Anna was aangekocht. Een gedeelte van deze werkplaats

stelde de gemeente beschikbaar aan 't Nut voor het houden van de vaktekencursus

Tot die tijd louter positieve berichten. Echter, in 1922 twijfelde het bestuur of men al dan niet moest doorgaan met deze cursus. De belangstelling daalde name-

lijk. De meerderheid van het bestuur wilde hier echter nog niet aan. En zij kregen gelijk, want in 1925 ontstond het hoogste aantal cursisten ooit: 28. Helaas... Acht jaar later hing de vlag er toch totaal anders bij; halfstok, mag je wel zeggen. Er waren nog slechts dertien leerlingen. Voor

BIJ HET 50-JARIG BESTAAN DER BEWAARSCHOOL

In de zomervergadering van het departement St. Annaparochie van de Maatsch. tot Nut van 't Algemeen in het jaar 1875, werd door de Commissie van toezicht geklaagd over het onderwijs in de vrouwelijke handwerken op de in 1861 door het Nut in het leven geroepen „Naai- en breischool”.

Groep kinderen op de speelplaats met het onderwijzend personeel

het Ministerie was dat te weinig om subsidie te verstrekken waardoor er een einde kwam aan de verstrekking door zowel de provincie als gemeente. Dit betekende in 1933 het definitieve einde van de vaktekencursus.

Deze cursus strandde uiteindelijk, maar het bestuur van 't Nut organiseerde door de jaren heen veel meer cursussen zoals van 1928-1930 een tuinbouwcursus. Veel langer bestond de naai- en breischool. De oorsprong van deze school vond tijdens de bestuursvergadering op 27 december 1860 plaats. Huisarts Camstra stelde voor om een naai- en breischool op te richten. En zoals zo vaak bij voorstellen kwam hiervoor een commissie. Die trad begin 1861 in overleg met het bestuur van de hervormde jongelingsvereniging in St.-Anna en vroeg of 't Nut gebruik mocht maken van hun lokaal en de banken. Waarschijnlijk werd hiermee Kattenburg bedoeld. Dat mocht voor dertig gulden per jaar uitgezonderd de kosten van verlichting en verwarming. Men besloot een collecte te

houden en hiermee haalde men fl. 281,00 op voor de stichting van de naai- en breischool.

Na een stemming besloot het bestuur dat het onderwijs in naaien en breien gratis was voor wezen en kinderen van behoeftige ouders. Andere kinderen werden toegelaten als de ruimte van het lokaal dat toeliet en die dienden dan wel te betalen. Er moest natuurlijk wel geld binnenkomen, want de aangestelde onderwijzeres deed het vanzelfsprekend niet gratis.

De animo voor het volgen van de cursus was meteen groot. Uit het jaarverslag van 1870 bleek dat er maar liefst vijftig meisjes de cursus volgden. Maar zoals we al eerder in dit boek tegenkwamen, kon de animo ineens verflauwen. In de zomer van 1873 klaagde het bestuur over het dalende aantal leerlingen en de locatie. Bovendien was men ontevreden over het functioneren van de onderwijzeres, in de volksmond naaivrouw genoemd. Maar omdat men vreesde dat het ontslag van de onderwijzeres wel eens

tot de ondergang van de naai- en breicursus kon leiden, besloot het bestuur om daartoe niet over te gaan. Toch werd de onderwijzeres in september van dat jaar vervangen.

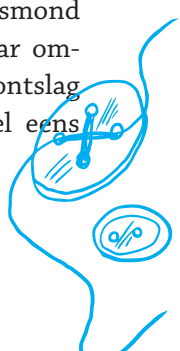
De locatie kwam uitvoering ter sprake op de bestuursvergadering van die maand. En ja, hoor: er moest maar een commissie opgericht worden om een onderzoek in te stellen naar de kosten die verbonden waren aan de oprichting van een bewaarschool (!) met een daaraan een naai- en breischool verbonden. Hierover is verder niets bewaard gebleven. Weliswaar kwamen de jaarcijfers trouw voorbij, maar niets meer over een andere locatie. In de verslagen spreekt men in 1878 voor het laatst over de naai- en breischool. Waarschijnlijk ging deze school kort daarna ten onder.

Laten we daarom weer teruggaan naar het welzijn van de (arme) arbeiders. Buiten de officiële armenzorg was er decennialang een onofficiële vorm van (publieke) weldadigheid. Bewogenheid

en mededogen met de armen was er in de kringen van de burgerij en boeren namelijk op een gegeven moment wel. Een voorbeeld: als 't Nut in St.-Anna zijn jaarlijkse toneeluitvoering gaf, dan volgde daarop een speciale avond voor de arbeiders die dan getrakteerd werden.

Daarnaast onderscheidde het bestuur gewone personen die een heldendaad verrichtten. De 13-jarige Lieuwe Hendriks van Schepen bijvoorbeeld. Hij redde in Vrouwenparochie een kind uit de vaart. Op 5 oktober 1822 ontving hij hiervoor in de kerk van hetzelfde dorp een gouden halve rijder uit handen van de voorzitter. Een halve rijder was een Nederlandse gouden munt uit de zeventiende en achttiende eeuw.

Was het toeval of viel men in Vrouwenparochie regelmatig in het water? De Vrouwbuurtster schipper Folkert K. Wouda redde op 2 juli 1840 namelijk de tienjarige wees Trijntje Pieters Terpstra uit de vaart. Bij 't Nut kwam een brief binnen met het verhaal van die dag. Hiervan bracht men

het hoofdbestuur op de hoogte en dit hogere orgaan stuurde een ereteken op. Die werd tijdens de ledenvergadering op 19 oktober aan de redder uitgereikt. Het slachtoffer vergat men ook niet, want zij kreeg een zilveren hoofdijszer.

En het vieren van jubilea ging niet vaak onopgemerkt voorbij. Zo was er op 5 november 1834 ter ere van het 50-jarig bestaan van het landelijke Nut een buitengewone vergadering bij Molenaar in Vrouwenparochie. Predikant Wassenbergh hield een

speech waarin hij de oorsprong, de middelen, de verrichtingen en de invloed van de maatschappij aanhaalde. Deze mijlpaal werd voorafgegaan, afgewisseld en besloten door een vierstemmig lied. Wellicht door een aantal van de aanwezige leden.

We blijven in het feestgedruis, want op 16 mei 1846 bestond het departement St.-Anna-Vrouwenparochie 25 jaar. Het feest werd in de kerk van St.-Anna gevierd met een toespraak van de heer Hommema. Naast lid van 't Nut was hij kerkvoogd. De directeur van het zanggezelschap zorgde voor de muzikale noot. Ieder lid betaalde fl. 1,00 bovenop de normale toelage.

Dezelfde Hommema, erelid van 't Nut, schonk op 13 maart 1849 trouwens een voorzittershamer aan 't Nut. Deze hamer was door hem zelf gemaakt. De voorzitter wijdde de hamer in met een toepasselijk gedicht.

Op 27 november 1871 stond 't Nut op het Bildt stil bij het 50-jarig bestaan van het departement

Het bestuur van 't Nut huurde in 1887 een perceel bouwland. Dit stuk land lag ten westen van St.-Anna vlakbij de zogenaamde Luurkepol.

St.-Anna en Vrouwenparochie. Hierbij waren honderd aanwezigen. B.L. van Albada, de als enige nog levende medeoprichter was uitgenodigd, maar kon er, vanwege hoge leeftijd en gebrekkige lichaamskrachten, niet bij zijn. De vergaderzaal was feestelijk met vlaggen versierd en een orkest verzorgde de muziek. Dit bleek naderhand het laatste jubileum van beide dorpen tezamen, want in 1890 waren er geen leden meer in Vrouwenparochie waardoor men besloot om per 5 mei 1890

alleen als St.-Anna verder te gaan.

Wij gaan terug naar de armoede. Eind jaren tachtig van de negentiende eeuw ontstond er een grote werkloosheid met armoede als gevolg. Van een werkeloosheidsuitkering of bijstand was in die jaren geen sprake. Je had werk en dan verdiende je iets. Had je geen werk, dan was schraalhans de keukenmeester. Schraalhans was een spottende aanduiding voor iemand die heel weinig te eten had.

Het bestuur vond dat er iets diende te gebeuren om het ergste leed te verminderen. Men huurde in 1887 een perceel bouwland van landbouwer Wassenaar. Dit stuk land lag ten westen van St.-Anna vlakbij de zogenaamde Luurkepol. De voorwaarde was dat het departement geen winst mocht maken. Vervolgens stelde men een commissie in met als doel het land te beheren. Men deelde het perceel in 22 gelijke stukken. Deze stukken werden verhuurd aan diverse mensen voor het verbouwen van groente en aardappelen. In 1889 stierf dit initiatief een stille dood vanwege achterstallige huur.

Naast armoede zette 't Nut zich ook in voor de ontwikkeling van de arbeiders en hun kinderen. Voortdurend drongen de armvoogden er bij de arme mensen op aan om hun kinderen trouw naar school te laten gaan. En om de ontwikkeling nog meer te stimuleren stelde 't Nut zijn bibliotheken in St.-Anna en Vrouwenparochie kosteloos beschikbaar.

In 1888 stelde het bestuur een

onderzoek in of het mogelijk was om iets aan de werkverschaffing voor werklozen in de winter te doen. Geen werk betekende immers geen loon en van een uitkering was destijds geen sprake. Tijdens een vergadering over de werkverschaffing ontstond discussie. De grote vraag was namelijk of er wel of niet een commissie voor spijsuitdeling diende te komen. De commissie spijsuitdeling kwam er uiteindelijk in de herfst van hetzelfde jaar. Die deed een onderzoek naar de kosten van de maaltijden. Tevens bracht deze commissie geld bijeen door vrijwillige intekening. Er volgde een spijsuitdeling van januari tot en met halverwege maart 1889. Erwtensoepp, soep en gort. Telkens 400 porties van drie cent. De weduwe Visser stelde hiervoor haar woning beschikbaar en was bovendien bereid om de maaltijden te koken tegen een vergoeding.

Naast armoedebestrijding en de ontwikkeling van de armen richtte 't Nut zich op tal van activiteiten voor voornamelijk degenen die 't Nut een warm hart

toedroegen. We kwamen in het verhaal al de toneelvoorstellingen tegen.

Het organiseren van activiteiten gebeurde overigens al vanaf de oprichting in 1821. Op 4 januari 1858 bijvoorbeeld verzorgde het zanggezelschap van Vrouwenparochie een optreden in eigen dorp. *“Wat in Froubuurt kin, dat kinne wij ok in St.-Anne”*, dachten ze waarschijnlijk, want nog geen maand later, op 1 februari, trad het St.-Annabuurtster zanggezelschap in eigen dorp op.

Wat voor activiteiten werden er zoal door de eeuwen heen georganiseerd? Veel zang, voordrachten en lezingen en niet alleen door mensen uit de eigen gemeente.

Meestal vond het vertier plaats op de door het bestuur genoemde Wintervergaderingen voor tot onderling nut en genoegen, zoals men het vroeger zo fraai uitdrukte. Hoewel het bestuur uitsluitend uit mannen bestond, waren op deze avonden vrouwen van harte welkom. Veel la-

ter kwam daar nog een jaarlijkse feestavond bij met meestal een toneelstuk of cabaret met bal na. Doorgaans werden er activiteiten in het winterseizoen gehouden waarbij de toegang in de eerste jaren gratis was. Door toenemende kosten werd het bestuur op een gegeven moment toch gedwongen om entree te heffen.

Op 19 december 1853 waren er na afloop van de vergadering voordrachten. Het verslag van de secretaris hierover kreeg echter een open einde: *“Tot half twaalf toe ging alles aangenaam en zeer bedaard in zijn werk, doch hoe het verder is gegaan weet de secretaris niet, omdat hij, wat vermoeid zijnde van een reis op schaatsen, toen vertrokken is.”* Wij vergeven het hem.

Decennialang waren het dus dezelfde activiteiten: voordrachten, zangvereniging, muziek- en toneeluitvoeringen, cabaret en gastsprekers. Blijkbaar waren die succesvol.

Maar vanaf de jaren zestig van

de twintigste eeuw kwam er langzaam maar zeker de sleet op de activiteiten. De televisie kreeg hiervan de schuld. Het verwijt was dat de kijkkast de mensen thuishield. En door de afnemende belangstelling werden de activiteiten op een gegeven moment financieel niet meer haalbaar.

Op de ledenvergadering van 31 oktober 1978 in Ons Huis kwam de jaarlijkse feestavond aan de orde. Er bleek weinig animo te zijn om een avond te organiseren. Er werd besloten om dit agendapunt weer te bespreken op de voorjaarsvergadering van

1979. De insteek was in ieder geval dat er in 1979 geen feestavond zou komen, maar wel in 1980. Dit was echter het begin van het einde. In het jaarverslag 1978-1979 staat het volgende: "Op het genomen besluit op de vergadering van 31 oktober 1978, het niet meer organiseren van een feestavond, is nauwelijks commentaar gekomen. Dit betekent dat er aan een jarenlange reeks van culturele avonden een einde is gekomen sinds de oprichtingsdatum van 1821. Dit betekent dat 't Nut behalve de Nutskleuterschool geen andere activiteiten meer heeft."

Leerlingen van de kleuterschool in de Van Loonstraat.

BEWAARSCHOOL

Nutskleuterschool... voorheen bewaarschool. Die laatste zin van het vorige hoofdstuk is een mooi bruggetje. Ga er nu maar even goed voor zitten, een kop koffie of thee bij de hand, want dit is een lang hoofdstuk wat logisch is, want de bewaarschool, later de Nutskleuterschool genoemd, was het grootste uithangbord van 't Nut.

Lang voordat er een bewaarschool ontstond, was er wel een lagere school in St.-Anna. Deze school stond aan het Zandpad (nu: Wassenberghstraat; De Schakel). In de boeken van Hartman Sannes staat daarover geschreven: *"Het steeds stijgend aantal schoolkinderen ('s winters meer dan 200) veroorzaakte klachten over te geringe schoolruimte."*

Op de vergadering van grietman en assessoren (nu: burgemeester en wethouders) op 16 oktober 1838 sprak men over dit probleem. Het grietenijbestuur (tegenwoordig gemeentebestuur) deed een schrijven uit naar de oud-Bildtvolmachten, de representanten van de landpachters van het Oud-Bildt, van St.-Anna.

Zij waren namelijk verantwoordelijk voor de scholen.

Om een duidelijk beeld te krijgen is het raadzaam om eerst iets te vertellen hoe het destijds in het onderwijs geregeld was. De boeren, die actief waren op het Oud-Bildt, waren geen eigenaars, maar pachters. Van de pachtgelden werden onder meer de drie scholen van de parochiën en de kerken betaald. Inclusief het loon voor de onderwijzers. In de jaren rondom 1750 was er veel armoede onder de boeren; onder meer veroorzaakt door een hardnekkige veeziekte. Velen liepen daardoor achter wat betreft het voldoen van de pacht of konden het zelfs helemaal niet meer betalen. Er moest dus iets gebeu-

Een klassenfoto van maar liefst 116 jaar geleden. Deze foto is uit 1908, om precies te zijn.

ren. Prins Willem IV stelde de boeren voor om over te gaan van pacht naar eigendom. Na onderhandelen sloten beide partijen op 7 juli 1752 een akkoord over de koop. Nu er geen pacht meer werd betaald, was er geen geld meer voor de scholen en de kerk. Bij de koop werd echter afgesproken dat de oud-Bildtboeren deze kosten rechtstreeks voor hun rekening zouden nemen.

Terug naar de brief van het grietenijbestuur. Daarin stond dat de school te klein was en men drong aan om de school uit te breiden. Het grietenijbestuur gaf verder aan dat men in dat geval zou gaan proberen om nog een ondermeester in de school aan te stellen.

Op de jaarvergadering van deze Oud-Bildt-landeeigenaren kwam het desbetreffende schrijven van het grietenijbestuur ter sprake. De eigenaren meenden dat het

tenijbestuur. Daarin stond dat de school te klein was en men drong aan om de school uit te breiden. Het grietenijbestuur gaf verder aan dat men in dat geval zou gaan proberen om nog een ondermeester in de school aan te stellen.

met de krapte wel meeviel: de banken konden wel voordeliger geplaatst worden en de muur tussen het schoolvertrek en huisgang kon worden weggebroken.

Omdat de oud-Bildtvolmachten niet van plan waren iets aan de oude situatie te doen, beraadde het grietenijbestuur zich. Was er misschien een andere manier om verlichting te brengen wat betreft de bezetting van de school? Men liet het oog vallen op het tolhuis dat aan de Smalle Kant (ongeveer waar nu drukkerij Hoekstra in de Van Harenstraat is) stond en aan de grietenij toebehoorde. Die besloot op de raadsvergadering van 21 maart 1840 tot het verbouwen van het tolhuis waardoor de achterkamer werd ingericht als een bij-school voor kinderen beneden de zes jaar. Dit zou de hoofdschool iets ontlasten waar reeds kinderen van vijf jaar toegelaten werden.

In het huis woonde Allerd Klazes van der Wal. Hij was ondermeester aan de hoofdschool aan het Zandpad. Op zijn eigen

verzoek werd hij op 13 oktober 1840 aangesteld als onderwijzer voor de allerkleinsten. Na de vroege dood van Van der Wal, op 25 maart 1848, hield Hittje J. Boorsma, zijn weduwe, het particuliere kinderschooltje tot 1877 in stand.

Vervolgens kwam de bewaarschool van 't Nut. Maar het had veel voeten in de aarde en dat is nog zacht uitgedrukt. Er ging namelijk een behoorlijke tijd overheen voordat de school er daadwerkelijk kwam. Al in de notulen van 19 mei 1841 staat dat de voorzitter van 't Nut het oprichten van een bewaarschool noodzakelijk achtte voor kinderen onder de zes jaar. Dit in combinatie met een ingerichte naai- en breischool. Aan het grietenijbestuur waren inmiddels al enkele voorstellen gedaan.

Op de bestuursvergadering van 18 mei 1842 stond dit punt wederom op de agenda. Op één dag na precies een jaar later. Maar goed, hierover kunnen we kort zijn, want het bleef bij de mededeling dat er verder nog niets

concreets was ondernomen. Een paar maanden later kwam er eindelijk actie, want op 26 oktober 1842 dienden de leden Van der Wal en Koopmans een rapport in bij het bestuur en die stuurde het rapport vervolgens door naar het grietenijbestuur. Die liet echter niets van zich horen.

Het duurde vijf (!) jaar voordat er eindelijk weer actie kwam. Op 8 juni 1847 stelde de secretaris voor om in alle Bildtse dorpen een commissie te benoemen om de doelmatigheid en mogelijkheid te onderzoeken voor het oprichten van een bewaarscholen. Het bestuur van 't Nut deed nogmaals een beroep op het grietenijbestuur door opnieuw een brief te sturen. Maar in 1849 was er nog steeds geen reactie van het grietenijbestuur ondanks de vele verzonden herinneringen. Het is toch merkwaardig dat er destijds niemand van het bestuur naar het grietenijbestuur stapte om opheldering te vragen of was dat indertijd ongebruikelijk? Pas na de tiende (!) herinnering, in 1850, besloot het bestuur van 't Nut tot actie.

Tijdens de vergadering gaf de secretaris te kennen dat 't Nut nog steeds geen antwoord van het grietenijbestuur had ontvangen over de bewaarschool. Hij stelde daarom het volgende voor:

- a) dat de vergadering ten aanzien van dit onderwerp eindelijk zal overgaan tot de orde van de dag;
- b) dat die orde gemotiveerd zou worden;
- c) dat daarom door extract (= samenvatting - JdG) uit de notulen mededeling zal worden gedaan en dit medegedeeld zou worden aan het grietenijbestuur.

Het voorstel van de secretaris werd besproken waarna het in stemming kwam. Met negen tegen één werd het voorstel aangenomen. Het werd als volgt door het bestuur van 't Nut verwoord: *"Het departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen St.-Anna en Lieve Vrouwenparochie, in aanmerking nemende, dat op de vanwege dit departement aan het bestuur der grietenij het Bildt herhaaldelijk gedane voorstellen, met betrekking tot de oprichting van*

kinderbewaarscholen, geen antwoord mogen worden ontvangen, overwegende dat die voorstellen reeds dagtekenen van de jaren 1842 en 1847 en dat derhalve de hoop op een gunstige medewerking van de zijde van het grietenijbestuur kan worden opgegeven, besluit, zijne gedane voorstellen in te trekken in gelast den secretaris hiervan door extract uit de notulen kennis te geven aan het bestuur der grietenij." Met andere woorden: Het bestuur besloot de in 1852 ingeslagen weg naar de grietenij als een doodlopende te beschouwen door aan te geven het voorstel in te trekken.

Blijkbaar hielp dit, want nu kwam er ineens wel een reactie in de vorm van een brief van de grietman. Hierin schreef hij dat de raad ging oordelen of de grietenij fl. 50,00 wilde afstaan uit de gemeentekas voor het bestrijden van de kosten. Er zat wel een voorwaarde aan vast: "Het departement diende zijn voorstel niet in te trekken." Besloten werd om een commissie in te stellen met "als doel te onderzoeken of en zo ja, in hoeverre

het deze vergadering voegt, op haar besluit terug te komen."

Op de vergadering van 23 januari 1850 bleek het rapport van de commissie van de bewaarschool nog niet gereed en werd dit punt uitgesteld naar de daaropvolgende vergadering. Uiteindelijk kwam de bewaarschool op de bestuursvergadering van 26 februari 1850 aan de orde. Het grietenijbestuur deed het voorstel "dat als het departement wenste terug te komen op zijn besluit van 29 mei 1849 om de raad een bijdrage van fl. 50,00 aan te vragen en aan het departement af te staan met als bedoeling om als proef een kinderbewaarschool op te richten, met algemene stemmen besloten:

- a) men besluit niet terug te komen op bedoeld besluit;
- b) departement draagt het grietenijbestuur op om iets in de richting van bewaarscholen te ondernemen;
- c) de secretaris zal de zaak afhandelen."

Op 26 september 1850 werd een samenvatting van het verhan-

delde in de vergadering van de grietenij van 6 augustus 1850 over goedkeuring voorgelezen. Men besloot om fl. 50,00 uit de grietenijkas af te staan als een bijdrage voor de oprichting, bij wijze van proefneming, van een kinderbewaarschool, als het departement van 't Nut daarvan gebruik wenste te maken.

Nu belanden we bij iets heel bijzonders, want er werd namelijk maar liefst 25 (!) jaar geen woord gerept over het stichten van een bewaarschool. Althans, in de notulen valt hierover merkwaardig genoeg niets terug te vinden.

Zodoende maken we een grote stap in de tijd en komen uit bij de vergadering van 't Nut op 12 juli 1875. Op deze avond opperde het bestuur het plan om een nieuwe school op Davelaer te stichten en de *"vrijkomende te bestemmen voor de bewaarschool."* In het voorjaar van 1876 werd het plan van 't Nut in de gemeenteraad (de nieuwe benaming voor het grietenijbestuur) besproken.

Nu gaf het gemeentebestuur wel

snel groen licht voor een nieuwe school. De toestand in het particuliere bewaarschooltje aan de Smalle Kant was al jaren zorgwekkend, maar de bouw van een nieuwe school op het Noordeinde (nu: Stadhoudersweg) liet nog wel op zich wachten. Wat nu? Het gemeentebestuur besloot op 12 mei 1876 dat er verhuisd kon worden naar een tijdelijk lokaal van het gebouw onder de naam van Rehoboth. Dit pand stond ten zuiden van de percelen tien en twaalf aan de van Harenstraat en ten oosten van de Warmoesstraat nummer 3 (het pand van de huidige kapperszaak van Groen).

Schoolbanken kreeg men van de openbare school uit St.-Jacob. Verder kwam er onder andere een bord met ezel, platen voor onderwijs en leesoefeningen, een hobbelpaard, touw, knikkers, hoepels en ballen. Op maandag 28 mei 1877 werd het nieuwe onderkomen geopend met 34 leerlingen voor de bewaarschool en 107 voor de naaien breischool. Dit zorgde voor een verlichting van de hoofd-

school. De school voor kinderen van onder de zes jaar bleef daar drie jaar, want in 1880 verhuisden de kleuters naar het Zandpad; naar De Schakel om precies te zijn. De school kreeg een eigen bestuur, die weer vertegenwoordigers had in het bestuur van het departement. Jaarlijks stelde het schoolbestuur een verslag op en legde verantwoording af aan bestuur van 't Nut.

Wij maken opnieuw een grote stap in de geschiedenis van de bewaarschool en belanden in de 20ste eeuw. In 1902 gaf de gemeente aan dat de subsidiebedragen voor de bewaarschool werden aangepast. Voor kinderen boven de vijf jaar werd geen subsidie van het schoolgeld meer verstrekt. De jaarlijkse subsidie ging fl. 250,00 bedragen onder de voorwaarde dat aan het hoofd iemand geplaatst werd die in het bezit was van de acte als bewaarschoolhouder. 't Nut besloot het schoolgeld aan te passen naar fl. 0,10 per leerling per week. Indien er echter van één gezin meerdere kinderen naar school gingen, werd dit aangepast vanaf

het tweede kind. De nieuwe regel ging per 1 januari 1903 in.

Zo rond 1906 koesterde het bestuur de wens om de school aan te passen. De woning van de onderwijzeres kwam beschikbaar en dit pand zou bij de school gevoegd kunnen worden. De gemeenteraad reageerde daar positief op. Het bestuur besprak het voorstel vervolgens met de onderwijzeres Baukje Nauta. Aanvankelijk ging zij hiermee akkoord, maar kort daarop kwam ze daarop terug. Hierna nam het bestuur van 't Nut contact met B&W op om de kwestie te bespreken. De partijen kwamen eruit, zodat de school werd aangepast.

In 1912 schreef dezelfde Nauta, nu hoofd van de bewaarschool, een brief met een overzicht van de salarisontwikkeling van de laatste 25 jaar. Zij bleek nog steeds hetzelfde te verdienen als bij haar indiensttreding. Het bestuur was van mening dat er een redelijk verzoek was gedaan voor een salarisverhoging. Maar het departement had geen middelen

om een hoger salaris te betalen. Het bestuur besloot daarom om met de gemeente in gesprek te gaan voor een hogere subsidie voor de bewaarschool. Na dit onderhoud besloot de gemeente om de subsidie te verhogen en daarmee indirect het salaris voor Nauta.

Nu we het toch over het verhogen van subsidie hebben: de gemeente meldde in 1919 dat de subsidie voor de bewaarschool werd verhoogd tot fl. 600,00.

Wel onder de voorwaarde dat het salaris van het schoolhoofd werd verhoogd tot een bedrag van fl. 800,00 en voor de helpsters fl. 100,00 hoger dan het minimumloon.

Op de bijeenkomst van 30 maart 1928 sprak het bestuur van de bewaarschool over de pensionering van Nauta. Het schoolbestuur vond dat het hoofd van de bewaarschool op 55-jarige leeftijd met pensioen zou moeten kunnen gaan. Voor haar was er

al een pensioen afgesloten van fl. 300,00 op deze leeftijd en van fl. 200,00 op 65-jarige leeftijd. Het bestuur wilde graag dat er nog een verzekering op 55-jarige leeftijd bij zou komen en dacht zelf aan een aanvullende verzekering van fl. 131,00 per jaar. Dit kon helaas niet alleen worden betaald uit het batig saldo van de bewaarschool. Na overleg met de verzekeraar werd er een lijfrente afgesloten. Mocht er over een jaar of vijf geen geld genoeg zijn, dan kon er gedacht worden

aan het organiseren van een verloting en bazaar. Verder kon het bestuur proberen meer donateurs te werven.

Ook in 1931 bleek dat er voor het betalen van de pensioenregeling van Nauta niet voldoende geld was. Hoe dit nu op te lossen? Voor het houden van een bazaar was de (crisis)tijd niet erg gunstig. Het resterende kapitaal van de bewaarschool van fl. 100,00 wilde men niet inzetten. Men trad wederom in contact

*Het vijftigjarig bestaan van de Nuts-bewaarschool in 1927.
Op de foto de oudste kinderen met juf Nauta.*

met de verzekeraar. Niet alleen om de situatie te bespreken, maar tegelijkertijd om te kijken naar de mogelijkheden van het beëindigen van de verzekering. Daarnaast ging het bestuur in gesprek met Nauta om alles nog eens op een rij te zetten. Mogelijk kon zij zelf de premie voor haar rekening nemen. Het initiatief hiervoor lag bij het bestuur van de bewaarschool, gesteund door het bestuur van 't Nut. In de vergadering van 21 juli 1933 gaf voorzitter Timmer, in het dagelijkse leven notaris, aan welke besluiten er genomen wa-

ren en welke invloed die op de begroting hadden. Nauta was het niet eens met de uitleg van de voorzitter over de clausule betreffende het aftreden als onderwijzeres bij het handwerken. Door alle problemen rond de pensioenregeling voor Nauta werd er uiteindelijk afgesproken dat zij ontslag nam en dat de kosten voor de verzekering voor eigen rekening kwam. Het nieuwe te benoemen hoofd van de bewaarschool zou het dan voorlopig zonder pensioenverzekering moeten doen, omdat hiervoor geen geld beschikbaar was.

De kinderen op de bewaarschool in 1950.

*De kleuterjuffen in 1955.
V.l.n.r.: Akke Krap, Nel de Jong, Aukje Fopma en Jannie Riemersma.*

Een foto van De Schakel uit de tijd dat het nog als bewaarschool fungeerde. Deze foto komt uit de jaren vijftig. De Schakel staat er tegenwoordig nog steeds.

Het ontaarde op een gegeven moment in een kwestie tussen de besturen van 't Nut en de bewaarschool. Om te kunnen voorzien in de pensioengelden organiseerde het bewaarschoolbestuur toch een bazaar met verloting. Er werd echter verzweigen voor welk doel de opbrengst bestemd was. Het volk kwam daar kennelijk achter en raakte daardoor ontstemd. Dit nam het bestuur van 't Nut het bewaarschoolbestuur kwalijk.

In de vergadering van 6 november 1934 willigde het bestuur het verzoek van Nauta in om haar eervol ontslag te verlenen met ingang van 15 november. Dit ontslag werd eervol verleend. Vervolgens richtte Timmer zich tot de afscheidnemende Nauta. Hij sprak zijn spijt uit dat het door omstandigheden zover had

moeten komen. Nauta werd bedankt voor haar jarenlange inzet voor de bewaarschool. Tenslotte bedankte Nauta voor alle tot haar gerichte warme woorden en sprak de hoop uit dat haar besluit de bewaarschool ten goede mocht komen.

Al vanaf de vroege jaren vijftig sprak het bestuur van 't Nut regelmatig over de mogelijke bouw van een nieuwe bewaarschool in plaats van een verbouwing van de bestaande school aan het Zandpad, bekend dus onder de naam De Schakel. Dit gebouw was namelijk afgekeurd voor het geven van onderwijs. Aan architect Baart werd verzocht een nieuwe kleuterschool in de Van Loonstraat te ontwerpen. Op 24 maart 1954 werden de schetsplannen ingezonden en na allerlei besprekingen met de

bouwkundig hoofdingenieur en Wartena, inspectrice van het kleuteronderwijs, werd op 15 november 1954 de volledige bestektekeningen ontvangen. De bouw kwam op de urgentielijst van 1955. Nu we het toch over 1955 hebben even een korte zijsprong: in dat jaar werd de Nederlandse kleuteronderwijs-wet ingevoerd. De naam bewaarschool wijzigde daardoor in kleuterschool.

Maar voordat de school op 30 maart 1957 door de burgemeester in bruikleen overgedragen werd aan 't Nut, gebeurde er nog iets historisch. Er gingen in het

dorp namelijk geruchten over de wens van de christelijke schoolvereniging om een eigen kleuterschool te beginnen. Om hierover opheldering te krijgen werd er op 15 november 1955 een vergadering belegd in de bestuurskamer van de christelijke school tussen de verschillende groeperingen met daarbij burgemeester Klok. Er moest duidelijkheid komen. Welnu, die kwam er. Desgevraagd werd er door het bestuur van 't Nut aangegeven dat men niet wilde voldoen aan de wens van het christelijk onderwijs. Er zou namelijk 's morgens gestart dienen te worden met een gebed. Het bestuur van 't Nut was

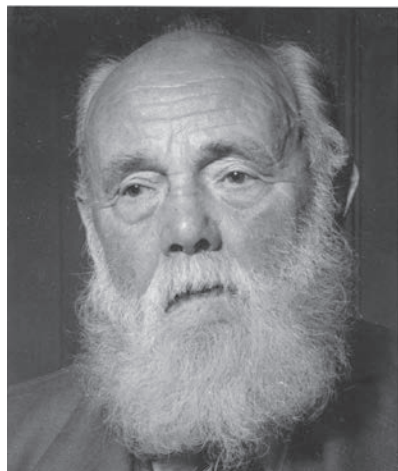

De opening van de kleuterschool in de Van Loonstraat op 30 maart 1957. Juf Jannie Riemersma kijkt erop toe of de kleuters zich naar behoren gedragen.

van mening dat er rondom de kerstdagen voldoende aan het christendom werd gedaan. Wel was het bestuur bereid om facultatief aan Godsdienstonderwijs te willen doen. Bovendien wilde het bestuur wel een leerkracht benoemen met een christelijke levensopvatting, maar wel met de voorwaarde dat uit de sollicitanten de beste moest worden benoemd en niet degene met een christelijke levensopvatting, maar niet als beste uit de sollicitatieprocedure tevoorschijn kwam. Een ander verschil van mening was er over de benoeming van bestuursleden. Christelijk zijnde, maar niet lid van 't Nut, zou geen zitting kunnen krijgen in het bestuur van 't Nut. De kaarten waren geschud. De christelijke schoolvereniging besloot zich van 't Nut los te maken en begon een eigen kleuterschool. De verzuiling deed zijn intrede. Na jarenlang naar één en dezelfde kleuterschool te zijn gegaan, kwam daaraan nu een einde.

Op de vergadering van 27 september 1961 stonden de aanwe-

zigen stil bij het overlijden van het lid Jakkle Weidema op 8 mei.

Een portret van Jakkle Weidema. Hij zorgde ervoor dat de kleuters jaarlijks een sinaasappel kregen.

Voor al de kleuterschool had zijn warme aandacht. Weidema deed een legaat aan het hoofdbestuur van 't Nut onder de verplichting dat dit orgaan jaarlijks fl. 140,00 rente aan de Nutskleuterschool overmaakte. Er werd nog nagedacht waaraan dit bedrag besteed zou kunnen worden. Uiteindelijk besloot een kleuterleidster (wie blijft helaas onbekend) dat iedere kleuter jaarlijks op Weidema's verjaardag (4 januari) een sinaasappel kreeg. Op

school was een portret van hem aanwezig en op de bewuste dag vertelden de kleuterleidsters jarenlang de kinderen wie hij was en wat hij voor de kleuterschool had gedaan. De laatste jaren regelde Iet Zwart de sinaasappels. Aangezien 't Nut vanaf 2017 slapende werd, betekende dat de traktatie dat jaar voor het laatst plaatsvond.

Ambtenaar Hartsema, zowel secretaris als penningmeester, bracht in de vergadering van 23 november 1962 slecht nieuws in: het aantal kinderen ging achteruit. Hierdoor kwam de positie

van een derde leidster in gevaar. Het aantal kleuters op de school aan de Nieuwebildtdijk betrof tien. Het bestuur opperde het idee om te onderzoeken of er met deze school mogelijk een samenwerkingsverband kon worden aangegaan. Blijkbaar kwam daar niets uit, want nergens is dit in de notulen terug te vinden. Bijna twee jaar later ontstond er een geheel andere situatie, want op de vergadering van 1 oktober 1964 stond de school aan de Nieuwebildtdijk op de agenda. Deze school sloot vanwege te weinig kleuters waardoor de kinderen voortaan naar de open-

De foto uit 1964 staat juf Tineke Hoogland. Zij bestuurde het busje waarmee de kinderen van de Nieuwebildtdijk naar de kleuterschool in St.-Anna werden gebracht.

bare kleuterschool van 't Nut in St.-Anna gingen. Maar daar zat natuurlijk wel een aantal kilometers tussen. Om dit op te lossen schafte het bestuur een busje aan. Dit vervoermiddel werd bestuurd door een kleuterleidster. Eerst was dat Tineke Hoogland en na haar vertrek werd dat Janny Wouda. Maar in 1967 bleek het busje niet langer uit te kunnen. De exploitatie leverde een tekort op van fl. 1900,00. Onderzocht werd of het vervoer misschien goedkoper kon. Tijdens de vergadering van 23 februari 1970 bleek dat men echter niets opgeschoten was, want in de notulen staat dat het busje zo goed als afgeschreven was. Door het vertrek van de Janny Wouda was er bovendien geen bestuurster meer. Hoe nu verder? De ouders van de kinderen aan de Nieuwebildtdijk begrepen dat het vervoer nu voor hun eigen rekening zou komen wat ook gebeurde.

Op dezelfde vergadering van 23 februari 1970 kwam de conditie van de school ter tafel. Volgens een eerste raming zou het opknappen van de school fl.

15.000,00 gaan kosten en voor rekening komen van het departement. De gesprekken met de gemeente waren gaande. Er werd op 22 juni 1970 in dorpscentrum Ons Huis een bijzondere ledenvergadering belegd over de situatie rondom de kleuterschool waarbij twintig leden aanwezig waren. Het bestuur had aan de gemeente voorgesteld dat als er tot herbouw zou worden besloten, dit te doen in de buurt van de openbare lagere school. De burgemeester sloeg een keiharde return door aan te geven dat er geen schijn van kans op nieuwbouw was. Dit had te maken met de komst van een nieuw politiebureau in de gemeente en het was een zaak van het rijk.

De keus was nu: of op de huidige locatie blijven of verhuizen naar een terrein aan de Nassaustraat. Na een levendige discussie hierover kwam er het besluit om een pauze in te lassen voor afstemmingsoverleg. Tenslotte werd nog aangegeven dat het bestuur de kosten van fl. 15.000,00 voor achterstallig onderhoud niet zonder meer zou gaan betalen,

*De kleuterjuffen in de jaren zeventig.
V.l.n.r.: Tietsje Bosma, Janneke Pattie en Iet Zwart.*

omdat de school in 'bruikleen' was. Afsproken werd dat er een brief naar de gemeente zou gaan waarin de mening van de vergadering werd verkondigd. Nu was de gemeente weer aan zet.

Op 8 november 1970 vond er een gesprek plaats tussen het bestuur van 't Nut, college van B&W, de directeur van gemeentewerken en inspectrice Wolters.

Mede op haar aandrang was de nieuwbouw voorlopig van de baan. B&W besloot een voorstel aan de gemeenteraad te doen voor een herstelplan van achterstallig onderhoud. Door ontwikkelingen in het onderwijs zou een nieuwe school over een paar jaar weer achterhaald kunnen zijn, omdat er een verplichting aan zat te komen dat onderwijs aan drie- tot en met negenjari- gen in hetzelfde gebouw moest

plaatsvinden. Over de te betalen kosten was nog niet alles helder, omdat er onderscheid tussen onderhoud en gewenste wijzigingen werd gemaakt. Hierna bleef het een periode stil.

Er ontstonden echter nieuwe zorgen, zo bleek op de vergadering van 18 mei 1972. De school had een tekort van fl. 7943,98 door de kosten van achterstallig onderhoud. Maar zonder die bijzondere kosten zou er nog steeds een tekort van fl. 1200,00 zijn; een bedrag dat ook voor het

komende schooljaar was voorspeld. Op de vergadering met de ouders op 12 april 1973 kwam het besluit om het schoolgeld te verhogen. Het schoolgeld werd als volgt vastgesteld:

- Voor het eerste kind fl. 11,00 per maand.
 - Voor het tweede en daaropvolgende kind fl. 8,00 per maand.
 - Voor de kinderen van de Nieuwebildtdijk fl. 8,00 per maand in verband met te maken reiskosten.
- Tijd om de nieuwbouw weer op te pakken. In het jaarver-

Een kleuterklas uit 1979

De nieuw- en bijbouw van de openbare lagere school in de Dordtse

slag 1974-1975 wordt melding gemaakt van een gesprek met de gemeente over de gewenste nieuwbouw van de geïntegreerde kleuterschool bij de lagere school. Van nieuwbouw kon geen sprake zijn zolang er geen andere bestemming voor de huidige kleuterschool aan de Van Loonstraat was. Wel ging de gemeente akkoord met de uitbreiding van de huidige school met één lokaal. Vanaf eind jaren zeventig werd er door het bestuur van 't Nut de

meeste tijd besteed aan de kleuterschool, het laatst nog over-eind staande bolwerk van het departement. Die tijd was ook wel nodig gezien de toekomstige integratie van het kleuter- en basisonderwijs.

Uit het jaarverslag 1979-1980 blijkt dat het bestuur van 't Nut bij de gemeenteraad een verzoek indiende om een nieuwe kleuterschool op het terrein bij de huidige lagere school te bou-

wen. Dit was de eerste aanzet tot integratie en natuurlijk kon de gemeente eigenlijk niets anders doen dan hiermee akkoord gaan en deed dit ook. Het terrein van de Nutskleuterschool kon bij de christelijke MAVO gevoegd worden in verband met het samengaan van die school met het LHNO-onderwijs uit Berlikum.

In hetzelfde jaarverslag staat dat het bestuur een gesprek had met de heer Kok, hoofd van de school aan de Nieuwebildtdijk. Hij bevestigde het gerucht dat de kinderen niet langer naar de kleuterschool in St.-Anna zouden gaan, maar voortaan naar de Oosthoekschool. Volgens Kok was dit het gevolg van een samenwerking tussen de scholen uit de West- en Oosthoek en Nieuwebildtdijk om op deze wijze het onderwijs aan de dijken overeind te houden. De consequentie voor de Nutskleuterschool in St.-Anna was wel dat het leerlingenaantal dichter bij de grens van 31 leerlingen kwam.

Intussen vonden er diverse in-

tensieve gesprekken plaats over de nieuwbouwplannen. Van de oorspronkelijk plannen was nog minder dan de helft over. Op een gegeven moment werd er gesproken over één permanent speellokaal en één semipermanent werklokaal. 't Nut wees het architectenbureau Sipma en Groenewoud aan om een voorbereidingsplan te maken. Namens 't Nut zou de heer Anne Tienstra, directeur van de woningstichting Noordwest Friesland, een vooraanstaande rol in de bouwcommissie spelen. De kosten kwamen voor rekening van de gemeente.

Op de vergadering van 3 oktober 1983 waren Tienstra en wethouder Doeke Venema aanwezig. De wethouder legde uit wat integratie van het kleuter- en basisonderwijs zou gaan betekenen. Voor het vaststellen van een medezeggenschapsreglement werd aansluiting gezocht met de openbare lagere school met het oog op de integratie. De streefdatum was 1 augustus 1985. Verder gaf Venema een toelichting op de stand van zaken be-

treffende de nieuwbouw van de kleuterschool.

Nu aan alle formaliteiten voldaan waren, was het wachten hoe het Ministerie van Onderwijs hierop zou reageren. Op 4 oktober 1983 was er in Den Haag een plenaire vergadering met alle betrokken instanties. Drie weken later, op 26 oktober, zette het ministerie, op een vergadering in St.-Anna, alle lichten op groen. Er kwam dus goedkeuring van het ministerie tot nieuw- en verbouw, overeenkomstig variant A, voor

een zesklassige geïntegreerde basisschool.

Hoera! Op 10 oktober 1984 betrok de Nutskleuterschool het nieuwe schoolgebouw in de Dordtse straat. Met de realisatie van het samenvoegen van het kleuter- en basisonderwijs kwam er een einde aan het kleuteronderwijs verzorgd door 't Nut in St.-Anna. En na een pittige vergadering met het gemeentebestuur kwam men er toch uit en gingen alle personeelsleden van de kleuterschool over naar het

openbaar onderwijs in St.-Anna. De officiële opening van de school vond plaats op 3 mei 1985 en werd verricht door Venema, de inmiddels oud-wethouder van de gemeente. De naam van de school werd 't Fonnemint, bedacht door de Bildtse schrijver en dichter Albert Tilma. Op 3 juni van dat jaar vond de laatste ouderavond van de Nutskleuterschool plaats in het speellokaal van 't Fonnemint.

Op de valreep kwam er nog een feestelijk tintje... Vanwege de ver-

huizing en de nieuwbouw van de kleuterschool bij de al bestaande openbare school, stelde Klaasje Posthumus op de vergadering van 't Nut voor om een reünie te organiseren waarvoor alle nog in leven zijnde leidsters uitgenodigd werden. Het bestuur van 't Nut reageerde hierop positief. De reünie van de Nutskleuterschool kwam er op 26 mei 1984 en kende een grote opkomst. Naast de reünie werd er een open dag gehouden met een fototentoonstelling. Een mooie afsluiting van een hoofdstuk...

Op 26 mei 1984 vond er een reünie plaats met alle nog in leven zijnde kleuterleidsters van 't Nut St.-Anna.

Vl.n.r.: Ali Meijer, Tjikke Meijer en Henk Heijkoop.

BIBLIOTHEEK

Vanaf de oprichting van het departement in 1807 was er een lezerskring. Hiervan maakten de zogenaamde notabelen en boeren deel uit. In ieder geval geen arbeiders. Het principe van de lezerskring was om boeken onder elkaar te ruilen.

Alle leden van de lezerskring ontvingen in 1822 het huishoudelijk reglement en een diploma van het lidmaatschap. Tevens maakte de kring een keuze van de prijsstoffen. Met dat laatste bedoelde men de keuze van titels van boeken. Maar in 1829 besloot men om de keuze van de boeken over te laten aan het bestuur van 't Nut. Er waren 33 roosters gemaakt voor evenveel leden. Ieder lid kreeg een boek en bode Schat bezorgde de boeken aan huis. De lezerskring werd in 1853 opgeheven en hiervoor in de plaats kwam een (volks)bibliotheek. De boeken uit de lezerskring werden overgedaan aan de volksbibliotheek.

De overgang kwam als volgt tot stand: wie veel leest, komt veel aan de weet. Geredeneerd uit de

gedachten dat mensen de mogelijkheid moesten hebben om kennis op te doen, opperden de leden Stellingwerf en Meijer op de Nut-vergadering van 24 januari 1853 het idee om het lezen van de boeken onder de leden af te schaffen en daarvoor in de plaats een volksleesbibliotheek op te richten. Men wilde de roulatie van de boeken wel behouden, maar in plaats van de afgelezen boeken te verkopen, dienden deze boeken in de op te zetten volksbibliotheken in St.-Anna en Vrouwenparochie komen te staan. Uit een gehouden stemming bleek dat er tien voor dit voorstel waren en twee tegen. Het duurde nog een aantal maanden voordat de volksbibliotheek er officieel kwam, maar op 16 juni 1853 was het zover: de beide bibliotheken

werden geopend. Waar de bibliotheek in Vrouwenparochie precies was, is nergens terug te vinden, maar die van St.-Anna kwam in de gang van het schoolhuis. De bibliotheken waren trouwens vanaf de opening maar kort open, want in de zomerperiode bleven beide bibliotheken gesloten, omdat er in die periode lange werkdagen op het land werden gemaakt.

Er kwamen in 1853 twee bibliothecarissen, ook wel beheerders van de boeken genoemd: één voor Vrouwenparochie en één voor St.-Anna. Als beheerder van de bibliotheek in St.-Anna werd in 1853 de heer Meijer benoemd en in Vrouwenparochie de heer Ter Meulen. Meijer deed bijvoorbeeld het boekonderhoud. Natuurlijk ging er wel eens een boek stuk of raakte er wel eens één zoek. De kapotte boeken werden vervangen door nieuwe en indien men een geleend boek niet weer terugbracht, moest men daarvoor een boete betalen. Verder bracht Meijer de leesboeken aan huis voor de buitenleden in Vrouwenparochie en St.-Ja-

cob. Maar vanaf 1863 waren alle lezers woonachtig in St.-Anna en hoefde dat dus niet langer. Over Vrouwenparochie gesproken: de bibliotheek in dit dorp bleef bestaan tot aan 1890, nadat 't Nut alleen als St.-Anna verder ging.

De bibliothecarissen gaven op de vergadering van 13 februari 1854 in St.-Anna te kennen dat er te weinig boeken waren en er dus een manier moest worden gevonden om meer boeken in de bibliotheken te krijgen. Er kwam een oproep aan de leden om boeken, die men thuis in het bezit had, aan de bibliotheek te geven waardoor de voorraad boeken steeg.

In het begin was er sprake van een beperkt aantal lezers, maar gestaag groeide het tal gebruikers van de bibliotheek. In 1861 was het aantal lezers daarentegen behoorlijk afgenomen: in St.-Anna slechts zeven en in Vrouwenparochie zes. Vijf jaar later was het nog treuriger gesteld: vier! Maar ziedaar: een jaar later verschenen er gelukkig gunstiger berichten: 44 lezers in

St.-Anna en dertien in Vrouwenparochie. De stijgende belangstelling was voor een groot deel te danken aan de belangrijke collectie boeken die gestuurd was, na verzoek van het bibliotheekbestuur aan het hoofdbestuur van 't Nut. In 1862 besloot het bestuur dat de keuze van nieuwe boeken voortaan door de secretaris, in overleg met de overige bestuursleden, zou worden gedaan.

Wellicht niet geheel toevallig opwerpe de heer Van der Wal tijdens de vergadering van 1 mei 1891 het idee om een bibliotheek op socialistische basis op te richten. Het wrange was dat de heer Van der Wal destijds het herstel van de boeken van de volksbibliotheek deed. Enkele aanwezigen vonden dat hij hiermee de reeds bestaande bibliotheek van 't Nut tegenwerkte, wensten niet meer van zijn hulp gebruik te maken en stelden zelfs voor om de Van der Wal te ontslaan. Na een stemming hierover kwam het niet zover. Wat eveneens nooit zover kwam was de daadwerkelijke oprichting van de socialisti-

sche bibliotheek. Weer eens een storm in een glas water, zullen we maar zeggen.

Jarenlang stond de bibliotheek in de gang van het inmiddels oude schoolhuis en ook een hele lange periode had Meijer thuis met grote zorg en toewijding een groot gedeelte van zijn vrije

tijd besteed aan het uitdelen en in orde houden van de boeken. Vanwege zijn verhuizing in 1897 zag hij zich genooddaakt zijn functie als bibliothecaris neer te leggen, terwijl de bibliotheek vanaf dat jaar een plaats in de bewaarschool kreeg.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) liep het aantal lezers weer eens sterk terug. Inmiddels had men wel een reorganisatie en een opknapbeurt uitgevoerd. Dit kon dankzij een ontvangst van fl. 100,00 van het hoofddepartement en fl. 50,00 van het eigen departement. Soms werden boekjaren met tekorten afgesloten die weer door anderen werden gefinancierd.

Na bijna 25 jaar verhuisde de bibliotheek weer, want op 4 oktober 1921 besloot het bestuur om de bibliotheek in Ons Huis onder te brengen. Het pand in de Van Harenstraat daar waar nu de firma Plat gevestigd is.

Jarenlang waren er twee bibliotheken in St.-Anna: de openbare leeszaal en de Nutsbibliotheek.

Waarom niet overgaan naar één bibliotheek? Een zeer logische vraag. En er bleef ook maar één over, verklappen wij alvast. In maart 1937 zocht het bestuur van de openbare leeszaal namelijk contact door middel van een schrijven. Deze brief kwam in de vergadering van het bestuur van 't Nut aan de orde. Het voorstel was om de Nutsbibliotheek op te heffen en zonder slag of stoot ging iedereen daarmee blijkbaar akkoord. Er is namelijk niet achter te komen wat de reden zou zijn dat men zomaar met de Nutsbibliotheek stopte. Dat er nauwelijks notulen bewaard zijn gebleven over de periode 1934-1937 is daar onder andere debet aan. Bovendien blijkt uit de notulen van 30 maart 1937 dat er financiële stukken ontbraken van die periode. Het voorstel van opheffing werd dus door het ontbreken van het totale werd dat het bestuur van 't Nut dit verder voor zijn rekening nam. Alle boeken van 't Nut gingen over naar de openbare leeszaal. De bibliotheek van 't Nut sloot daarna, wij spreken nog steeds over 1937, definitief de deuren.

In de jaren twintig van de vorige eeuw was de bibliotheek gehuisvest in het toenmalige Ons Huis. Dat is het pand waar tegenwoordig de firma Plat zit.

SCHOOLSPAARBANK

Aan het einde van het jaar brachten de ambachtslieden altijd hun nota's bij de klanten langs. Na korte of langere tijd werden deze rekeningen vervolgens betaald. Er ontstonden op deze wijze tevens periodes waarin de arbeiders moesten worden betaald, maar dat er niet genoeg geld in kas was. Ook kwam het voor dat geld niet direct nodig was en aan de kant kon worden gelegd. Met andere woorden: er was behoefte aan een (spaar)bank.

Daaraan dacht 't Nut ook en op 29 juli 1880 benoemde het bestuur een commissie om te onderzoeken of de oprichting van een bank in een behoefte zou voorzien. Deze commissie ging aan de slag. Zo kwamen er twee maanden later in de school op het Noordeinde drie spaardozen, elk voorzien van vijftig busjes. Hoe werkte het sparen precies? In ieder lokaal stond er op maandag een houten doos klaar met gleufjes en cijfertjes. Elke leerling had een eigen nummer. Iedereen deed de centen of dubbel-tjes in zijn eigen gleufje.

Helaas verliep dit niet altijd vlekkeloos. In het verslag van de schoolspaarbank van 22

april 1892 staat namelijk dat in december 1891, door inbraak, aan de spaardozen een som van fl. 16.63 was onttrokken. Kort daarop meldde men voor de tweede maal een inbraak en nu was de buit fl. 10,00. De heer Hoeneveld, hoofd van de school, nam voortaan de dozen mee naar huis.

Terug naar de commissie voor het eventueel instellen van een bank. In september 1880 besloot 't Nut om een proef te nemen met het inrichten van een bank. Na een jaar waren de ervaringen zodanig positief dat er vanaf 1 september 1881 een reglement wordt opgesteld waarmee de schoolspaarbank definitief een

feit werd. De spaarbank leende het geld uit tegen een percentage van 4% rente, waarvan 3% ten goede kwam aan de spaarder. De rest, 1%, vormde het reservefonds van de bank.

In de notulen van 25 juli 1881 staat: *“Verslag van de vorig jaar voorlopig opgerichte schoolspaarbank in de openbare lagere school te St.-Anna. Hij is levensvatbaar en er wordt besloten de inrichting te bestendigen en een reglement wordt vastgesteld.”*

Levensvatbaar dus, maar ook nodig, want aan het doel van de schoolspaarbank, het sparen bij de kinderen aan te moedigen en te bevorderen, werd meer dan beantwoord. De spaarcenten werden tegen de hoogst mogelijke rente belegd door het bestuur van de schoolspaarbank St.-Anna.

Terwijl de kinderen spaarden, doemde er een spook op. De tachtiger jaren van de negentiende eeuw werden gekenmerkt door een grote crisis. Vooral de agrarische sector kreeg het

zwaar te verduren. Op het Bildt beleefden boeren zware tijden en daardoor ook het arbeidersvolk dat gebukt ging onder de mokerslagen van de werkloosheid. Veel Bildt'ers emigreerden naar de Verenigde Staten. Wie achterbleef zette de toring naar de nering. Behalve werklieden hadden ook de middenstand en de kleine industrie te kampen met de crisis. De handel in het algemeen kwam nagenoeg tot stilstand. Het schoolsparen stokte voor veel kinderen.

Van verschillende kanten werd getracht behulpzaam te zijn om aan de grote malaise het hoofd te bieden. Een middel hiertoe was het verlenen van krediet. Een commissie uit het hoofdbestuur van 't Nut stelde in 1892 een rapport op. Hieruit bleek dat er in heel Nederland zogenaamde hulpbanken in het leven werden geroepen: *“bestemd voor de geheel onbemiddelden die, aan zich zelf overgelaten, zelfs tegen hoge rente geen krediet vonden toch zo nu en dan bijvoorbeeld voor inkoop van winterprovisie, het opzetten van een winkeltje enz., eenig meer geld*

Foto uit 1900 van kinderen uit St.-Anna. Het doel was sparen bij kinderen aanmoedigen en bevorderen.

noodig kunnen hebben dan van hun gewone verdiensten kan worden afgezonderd."

De commissie kwam tot de conclusie dat er naast de hulpbanken behoefte was aan kredietbanken. Het rapport vermeldt onder meer: *"Voor de groothandel en grote industrie was zo'n bank er wel, maar niet voor de kleine industrieën en de kleine handelaren. Om staande te blijven in den strijd om het bestaan, evenzeer behoefte aan krediet."*

Het hoofdbestuur van 't Nut in Amsterdam was nu van oordeel dat het op de weg van de maatschappij lag om een stoot te geven tot het in het leven roepen van kredietbanken. Dit zaadje vond op het Bildt een vruchtbare bodem. In de bestuursvergadering van 't Nut op 7 september 1897 besloot men om een commissie samen te stellen om te onderzoeken of de bestaande schoolspaarbank uit te breiden was met een krediet- en voorschotbank.

Deze Nuts-commissie was van

oordeel dat zo'n bank voordeel bood aan de lokale bevolking. De vraag was echter of de schoolspaarbank nu uitgebreid moest worden met een voorschotbank of dat er een nieuwe en zelfstandige bank diende te worden opgericht. Er werd in 1898 gewikt en gewogen en uiteindelijk maakte de Bildtsche Courant in de nazomer bekend dat er een coöperatieve voorschotbank zou worden opgericht. Een zelfstandige bank, wel te verstaan, en dus niet onder de paraplu van 't Nut. Dit kreeg zijn officiële beslag op 8 november 1898.

Op 24 april 1900 verzocht de beheercommissie van de bank aan het bestuur van 't Nut om de schoolspaarbank over te dragen aan de Spaar- en Voorschotbank het Bildt. En in mei 1900 werd het beheer van de schoolspaarbank van de openbare lagere school in St.-Anna door 't Nut daadwerkelijk overgedragen aan de coöperatieve Voorschot- en Spaarbank Het Bildt. Aan deze bank maakte 't Nut uiteindelijk een bedrag van fl. 1373,69 over.

De schoolspaarbank in 1955 in de Warmoesstraat.

Bauke de Vries, voorzitter van 't Nut, overhandigt in 1987 een envelop met een paar duizend gulden aan Henk Kas, directeur van de lagere school en na de komst van de kleuterschool in 1984 basisschool genoemd. Het geld werd gebruikt voor de aanschaf van computers.

DIT IS HET EINDE...

De allerlaatste voorzitter van 't Nut was Bauke de Vries. Op de ledenvergadering van 24 maart 1986 was het belangrijkste agendapunt de toekomst van het departement van 't Nut te St.-Anna.

De allerlaatste voorzitter van 't Nut was Bauke de Vries. Op de ledenvergadering van 24 maart 1986 was het belangrijkste agendapunt de toekomst van het departement van 't Nut in St.-Anna. Tijdens deze bijeenkomst ontstond er geen enkele suggestie voor een voortbestaan. Toch waren de meeste aanwezigen van mening dat er nog niet moest worden gestopt.

Daarna wist men het nog lang vol te houden; weliswaar in sluimerende, zo niet slapende toestand. Na de integratie van het basis- en kleuteronderwijs had de afdeling St.-Anna niets meer om voor te strijden. De leden ontvingen uiteindelijk in januari 1988 het bericht dat

het departement de status van non-actief kreeg. Gedurende deze periode waren de leden vrijgesteld van contributiebetalen. In 2017 werd de kaars van 't Nut te St.-Anna definitief uitgeblazen.

Het valt niet te ontkennen dat 't Nut gedurende een periode van meer dan 200 jaar grote invloed op het Bildt had.

Het archief van 't Nut is tegenwoordig in het bezit van Bildts Aigene, maar wordt, vanwege veiligheidsredenen, in het gemeentehuis van Waadhoeke in Franeker bewaard. Aan de hand van dit archief en hetgeen al aanwezig was bij de gemeente is dit overzicht gemaakt hetgeen jullie net konden lezen.

De kleuterschool in 1965. Later nam scholengemeenschap Ulbe van Houtenschool het pand in de Van Loonstraat over. Tegenwoordig staan er huizen op deze plek.

Bronnen

www.nutalgemeen.nl

Wikipedia

Geschiedenis van het Bildt - *Hartman Sannes*

De Bildtse Bank - Het eigenaardige vertrouwen - *Douwe Zwart*

De Waaie - De history fan 't sporteraain in St.-Anne - *Douwe Zwart*

Archief gemeente Het Bildt en Waadhoeke

Archief Bildts Aigene

De Bildtse Post

De Bildtsche Courant

Colofon

Dit boek is tot stand gekomen dankzij de volgende vrijwilligers:

*Theun Bouma, Ali Bronger-Meijer, Jan de Groot, Jelke de Jager,
Jelle Posthumus, Marijn Scharmga, Bauke de Vries, Douwe Zwart
en Iet Zwart.*

Dit boek is mede mogelijk gemaakt door:

Stichting Bildtse Belangen

Henk Kas Bildtse-taalfôns

Vormgeving: Monique Dijkstra, Oudebildtzijl.

Drukker: Grafische Groep Van der Eems, Easterein.

*Op de voorkant staat Anita 'Nita' Kuiper en op
de achterkant Pieter Postma, 1957.*

Nuts kleuterschool in St.-Anna, 1957.

